

วัฒนธรรมทางการเมือง : แนวคิดสู่การพัฒนาสังคมไทย
Political Culture: Concepts to Development of Thai Society.

พระครูปลัด เกษญา ผาทอง¹

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์² บุญทัน ดอกไธสง³ และ อิศระ สุวรรณบอล⁴

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,

นักศึกษาลัทธิรัฐศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช¹

กรรมการที่ปรึกษาหลัก² กรรมการที่ปรึกษาร่วม³ กรรมการที่ปรึกษาร่วม⁴

Phrakrupalad Ketsada Phathong¹

Thirapat Serirangsan²

Boonton Dockthaisong³ and Issara Suwanabol⁴

Sukhothai Thammathirat Open University¹

Advisor and Chairman of the thesis committee²

Co-advisor of the thesis committee³

Co-advisor of the thesis committee⁴

Corresponding Author, E-mail :miniketsada@gmail.com

*****

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง “วัฒนธรรมทางการเมือง : แนวคิดสู่การพัฒนาสังคมไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายความหมายและลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมือง อันเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมืองกับสังคมการเมือง ในเชิงจิตวิทยา โดยวัฒนธรรมทางการเมืองใดที่สังคมการเมืองต้องการก็มักถูกปลูกฝังให้เป็นความคิด, อุดมการณ์, ความเชื่อ ฯลฯ ของสมาชิกในสังคมการเมืองนั้นๆ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการเมืองการปกครองของแต่ละประเทศซึ่งอาจมีลักษณะแตกต่างกัน มีผู้นำประเทศที่เรียกต่างกัน แต่ไม่ว่าประเทศนั้นจะมีระบบการปกครองแบบใดต่างต้องการความมั่นคง เพราะเมื่อประเทศมีความมั่นคงก็ย่อมส่งผลดีในทุกด้าน ความมั่นคงนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการเมืองการปกครองที่มีเสถียรภาพ มีลักษณะของการพัฒนาเมืองอย่างค่อยเป็นค่อยไป ความมั่นคงมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจรัฐ ซึ่งแต่ละรัฐอาจมีความแตกต่างกัน จึงไม่อาจ

* วันที่รับบทความ: 22 เมษายน 2562; วันแก้ไขบทความ 20 มิถุนายน 2562; วันตอบรับบทความ: 21 มิถุนายน 2562

Received: April 22, 2019; Revised: June 20, 2019; Accepted: June 21, 2019

ลอกเลียนแบบหรือรูปแบบของประเทศที่ต้องการได้ ทั้งนี้ในบริบทสังคมไทย ด้วยสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไทย มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ ด้วยประการดังนี้ วัฒนธรรมทางการเมืองที่ได้อธิบายในเนื้อหาของบทความจึงเป็นทางเลือกกำหนดกรอบในการศึกษาปรับปรุงแก้ไข พัฒนาตามอุดมการณ์ประชาธิปไตยในสังคมไทยให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าสืบไป

คำสำคัญ วัฒนธรรมทางการเมือง; แนวคิด; การพัฒนา; สังคมไทย

Abstract

According to the article “Political Culture: Concepts to Development of Thai Society” the main purpose is to identify the characteristic of political culture, which is the relationship between the members of the political society and the political society in psychology. By which the political culture in which the political society wants is often instilled into the ideas, ideology, beliefs, etc. of members in that political society, depending on the politics of each country which may have different characteristics There are different countries leaders. But regardless of which country has a system of government, it needs stability. Because when the country is stable, it will result in good results in all aspects. This security can be achieved with stable political politics. With the characteristics of gradual urban development Security is related to the state power structure. Which each state may be different, therefore may not copy or style the country you want, in the context of Thai society, with Thai economic, social and political conditions There are changes every moment. As follows the political culture described in the content of the article, is therefore an alternative way to frame the study. Develop according to democratic ideology in Thai society.

Keywords : Political Culture; Concept; Development; Thai Society

บทนำ

วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมืองกับสังคมการเมืองในเชิงจิตวิทยา โดยวัฒนธรรมทางการเมืองใดที่สังคมการเมืองต้องการก็มักถูกปลูกฝังให้เป็นความคิด, อุดมการณ์, ความเชื่อ ฯลฯ ของสมาชิกในสังคมเมืองนั้นๆ ดังนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นความคิด, อุดมการณ์, ความเชื่อ ฯลฯ ที่ขึ้นตรงกับกระบวนการสร้างความคิด, อุดมการณ์, ความเชื่อ ฯลฯ จากสถาบันในทางการเมืองต่างๆที่แปรผันต่างกันไปตามแต่ละสังคมการเมือง (Heywood, A, 1997 : 202) วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นมโนทัศน์ที่สำคัญในสาขาวิชาการพัฒนาการเมือง ซึ่งเป็นสาขาวิชาในทางรัฐศาสตร์

การเมืองการปกครองเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ระบบการปกครองที่ดีตามความเห็นของ สมบูรณ์ สุขสำราญ (Suksamran, S. 1984 : 17-24) คือระบบการปกครองที่มุ่งสร้างสรรค์สังคมมนุษย์ให้เป็นสังคมที่ดีมีระเบียบ อยู่ด้วยความสงบสุขและอุดมสมบูรณ์ ซึ่งในทรรศนะของพระพุทธศาสนา ระบบการปกครองที่ดีอาจเป็นระบบใดก็ได้ แต่ต้องยึดหลักการได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจ และการรักษาไว้ซึ่งอำนาจ ความมั่นคงของการปกครองต้องสร้างสรรค์ประโยชน์สุข สวัสดิภาพและความสงบสุขของประชาชน

การเมืองการปกครองของแต่ละประเทศอาจมีลักษณะแตกต่างกัน มีผู้นำประเทศที่เรียกต่างกัน แต่ไม่ว่าประเทศนั้นจะมีระบบการปกครองแบบใดต่างต้องการความมั่นคง เพราะเมื่อประเทศมีความมั่นคงก็ย่อมส่งผลดีในทุกด้าน ความมั่นคงนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการเมืองการปกครองที่มีเสถียรภาพ มีลักษณะของการพัฒนาเมืองอย่างค่อยเป็นค่อยไป ความมั่นคงมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจรัฐ ซึ่งแต่ละรัฐอาจมีความแตกต่างกัน จึงไม่อาจลอกเลียนแบบหรือรูปแบบของประเทศที่ต้องการได้

สภาพปัจจุบันประเทศไทยมีระบบการเมืองและโครงสร้างทางการเมืองแบบประชาธิปไตยไม่เข้มแข็ง การพัฒนาระบบประชาธิปไตยจึงไม่ได้เจริญขึ้นในสังคมไทย และระบอบประชาธิปไตยได้หยุดชะงักลงนั้นมิสาเหตุมาจากการกระทำรัฐประหารหลายครั้ง โดยสลับกันไปมาระหว่างรัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยและรัฐบาลที่มา

จากคณะรัฐประหารโดยการแต่งตั้ง จนกลายเป็นวงจรที่ไม่พึงปรารถนาในระบบการเมืองไทย เมื่อพิจารณาการทำรัฐประหารแต่ละครั้งมีสาเหตุมาจากการแย่งชิงอำนาจกันในทางการเมือง ในยุคแรก ๆ แต่ในระยะหลังสาเหตุของการกระทำรัฐประหารเพราะความขัดแย้งทางการเมืองโดยมีการแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่ายเกิดการแตกแยกทางความคิดในหมู่ประชาชน รวมทั้งปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในระบบการเมืองของประเทศไทย ความขัดแย้งทั้งหมดที่เกิดขึ้นล้วนแต่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาระบบประชาธิปไตยในประเทศไทยอย่างยิ่ง นอกจากนั้น ระบบการเมืองของไทยก็ยังมีอีกหลายปัจจัยที่ทำให้การปกครองในระบบประชาธิปไตยไม่ก้าวหน้า โดยเฉพาะสาเหตุที่มาจากวัฒนธรรมทางการเมืองที่ยังไม่เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ วัฒนธรรมทางการเมืองจะมีเอกลักษณ์หรือมีลักษณะเฉพาะในสังคมทางการเมืองของประเทศนั้น ๆ จนพัฒนาเป็นคุณค่าที่สำคัญในวิถีชีวิตของประชาชนจนกลายเป็นแบบอย่างของวัฒนธรรมทางการเมืองที่สืบทอดไปยังประชาชนรุ่นหลังในสังคมการเมืองของประเทศนั้น เป็นปรากฏการณ์ของวัฒนธรรมทางการเมืองที่แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมการเมือง และการเปลี่ยนแปลงในระบบการเมืองการปกครองของประเทศนั้น ๆ การที่ประเทศไทยมีการปกครองในระบบประชาธิปไตยในบางช่วงเวลา และมีการปกครองจากการยึดอำนาจหรือการทำรัฐประหารสลับกันไปในช่วงเวลา ก็แสดงถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนชาวไทยว่าบางครั้งก็ยอมรับในอำนาจของประชาชนหรือยอมรับการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกผู้ปกครองในระบบประชาธิปไตย แต่บางครั้งก็ปฏิเสธผู้ปกครองที่ได้รับการเลือกตั้งจากระบบประชาธิปไตย โดยเปลี่ยนไปยอมรับผู้ปกครองที่มาจากการกระทำรัฐประหารหรือการยึดอำนาจนั้น แต่สำหรับประชาชนฝ่ายที่นิยมการปกครองในระบบประชาธิปไตยก็จะไม่เห็นด้วยกับการกระทำของคณะรัฐประหารซึ่งขัดกับอุดมการณ์ของหลักประชาธิปไตย วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ปรากฏอยู่ในสังคมไทย ผลัดเปลี่ยนไปมาในสังคมการเมืองไทยมาโดยตลอด การพัฒนาระบบประชาธิปไตยในสังคมไทยให้เข้มแข็งจึงต้องพิจารณาถึงวัฒนธรรมทางการเมือง และโครงสร้างทางการเมืองด้วย

ในวิชาการพัฒนาการเมืองเป็นการศึกษากระบวนการสร้างสถาบันทางการเมือง และรูปแบบต่างๆของสถาบันทางการเมืองโดยเชื่อว่าเป็นส่วนสำคัญในการสร้างการกลมกลืน (socialization) สมาชิกในสังคมการเมืองให้มีพฤติกรรมที่เป็นไปในทางที่สังคมการเมืองต้องการ หรือก็คือสร้างให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองขึ้นมา (Mehran Kamrava,

1996 : 65) ทฤษฎีที่สำคัญเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองคือทฤษฎีการเมืองของแกเบรียล อัลมอนต์ (Gabriel Abraham Almond) ที่มองว่าการเมืองโดยรวมนั้น สามารถจะพัฒนาได้ หากสมาชิกในสังคมมี “สำนึกพลเมือง (civic virtue)” หรือ “วัฒนธรรมพลเมือง (civic culture)” ในการเข้าร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขัน (the participant political culture) แต่หากสมาชิกในสังคมการเมืองที่ไม่สนใจการเมือง (the parochial political culture) หรือรับรู้แต่ไม่เข้าร่วมทางการเมือง (the subject political culture) การเมืองนั้นก็จะต้องพัฒนา (Gabriel A. Almond & Sidney Verba, 1965 : 3)

ความหมายของวัฒนธรรมทางการเมือง

คำว่า “วัฒนธรรม” (Culture) ตามนิยามของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 กล่าวว่า “สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะหรือวิถีชีวิตของหมู่คณะ” ดังนั้นจึงอาจอนุมานได้เป็นสังเขปว่า วัฒนธรรมทางการเมืองก็คือสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามทางการเมืองแก่หมู่คณะหรือวิถีชีวิตทางการเมืองของหมู่คณะนั่นเอง โดยทั่วไปสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่สิ่งใดสิ่งหนึ่งมักเป็นสิ่งที่ดีงาม ไม่ว่าจะความเจริญงอกงามจะเกิดขึ้นต่อตัวมนุษย์หรือต่อสังคมก็ตาม วัฒนธรรมทางการเมืองจึงมีรากฐานที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมนุษย์ในสังคม เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างสรรค์ความเจริญงอกงามแก่มนุษย์และสังคมนั่นเอง เมื่อเป็นดังนี้ วัฒนธรรมทางการเมืองจึงน่าจะมีรากฐานที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตทางการเมืองที่ดีที่งามของมนุษย์ในสังคมการเมือง เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างสรรค์ความเจริญงอกงามทางการเมืองแก่มนุษย์และสังคมการเมืองนั้นๆ (Eiampaiwan, W. 2003: 71) อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางสังคม (Social Culture) หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล ซึ่งมาจากความเชื่อ (Beliefs) ค่านิยม (Values) และทัศนคติทางการเมือง (Attitude) ของบุคคลซึ่งได้รับการถ่ายทอดปลูกฝังสืบต่อกันมา จนกระทั่งบุคคลยอมรับและยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติการเมืองของสังคม วัฒนธรรมทางการเมืองเกิดจากกระบวนการปลูกฝังอบรมหล่อหลอมเกลาทางการเมือง (Political Socialization Process) ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่สืบต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน จนทำให้บุคคลในสังคมมีความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge) ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมือง (Political Behavior) ของบุคคลในสังคม และเมื่อบุคคลในสังคมมีพฤติกรรมทางการเมืองเป็นแบบแผน (Pattern) พฤติกรรมทาง

การเมืองที่เป็นแบบแผนก็จะกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลในสังคมนั้น จากกระบวนการเกิดวัฒนธรรมทางการเมืองดังกล่าวการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองจึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับวิวัฒนาการของระบบการเมืองการปกครองที่ผ่านมาในอดีต โดยเฉพาะกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนวัฒนธรรมทางการเมืองด้วย (Thamrongthanyawong, S. 2006)

จากที่กล่าวในเบื้องต้น เราจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของระบบวัฒนธรรมทั้งหมดในสังคม (Somvician, K. 1971 : 42) โดยสาระพื้นฐานแล้ววัฒนธรรมทางการเมืองก็คือแบบแผนการดำเนินชีวิตทางการเมืองของสมาชิกทางสังคม วัฒนธรรมทางการเมืองในแต่ละสังคมจึงแตกต่างกันไปตามทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และจารีตประเพณีทางการเมืองของแต่ละสังคม วัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นปัจจัยเงื่อนไขที่กำหนดบทบาทและพฤติกรรมทางการเมืองของสมาชิกในแต่ละสังคมและเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ลักษณะและรูปแบบของระบอบการเมืองการปกครองในแต่ละสังคมแตกต่างกันด้วย นักวิชาการต่างประเทศ อย่าง กาเบรียล เอ. อัลมอนต์ (Gabriel A. Almond, 1956 : 391-409) อธิบายว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นแบบแผนของทัศนคติและความเชื่อของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองต่อส่วนต่างๆ และต่อการแสดงบทบาทการเมืองของบุคคล ซึ่งอาจจำแนกแนวโน้มหรือท่าทีในการแสดงออกทางการเมืองของบุคคลได้ 3 แบบ ซึ่งอัลมอนต์เรียกว่า “Orientation” (ความโน้มเอียง) กล่าวคือ

1) ความโน้มเอียงด้านการรับรู้ (Cognitive Orientation) หมายถึง ความรู้และความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อการเมือง

2) ความโน้มเอียงต่อการแสดงความรู้สึก (Affective Orientation) หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อการเมืองเป็นความรู้สึกทางจิตใจและอารมณ์ของบุคคลที่มีต่อการเมือง

3) ความโน้มเอียงด้านการประเมิน (Evaluative Orientation) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการใช้ค่านิยมของบุคคลวิเคราะห์การเมืองเพื่อการตัดสินใจ

ทั้งนี้ความเชื่อทางการเมืองของบุคคลอาจจำแนกได้เป็น 2 แบบ ได้แก่ ความเชื่อทางการเมืองต่อสิ่งที่เป็นอยู่ และความเชื่อทางการเมืองต่อสิ่งที่ควรจะเป็น (Gabriel A. Almond & Sidney Verba 1965 : 516) โดยอาศัยทัศนคติ ความเชื่อและสภาวะทางจิตใจของบุคคล ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมทางการเมือง เพื่อการสร้างความเป็นระเบียบ

เรียบริ้อยและการยอมรับกติกาของสังคม (Lucian W. Pye and Sidney Verba, 1965 : 5) รวมทั้งการให้ความสนับสนุนทางการเมืองโดยทั่วไปของสมาชิกภายในระบบการเมือง (William T. Bluhm, 1974 : 5-6)

ในส่วนของประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองที่ไทยรับมาจากประเทศตะวันตก แม้ว่าการปกครองแบบนี้จะเป็นที่นิยมกันทั่วไปในนานาอารยประเทศ และได้รับการยอมรับจากสังคมไทยอย่างกว้างขวาง แต่การปกครองระบอบดังกล่าวก็ยังไม่สามารถประสานเข้ากับวิถีชีวิตคนไทยได้อย่างสนิทแนบแน่น อาจกล่าวได้ว่าคนไทยส่วนใหญ่ยังไม่มีจิตวิญญาณประชาธิปไตยหรือมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ทั้งนี้เป็นเพราะมีเงื่อนไขสำคัญที่เกี่ยวข้องหลายประการ อันเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย ปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง คือ เรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยแบบเดิม ที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบอบอุปถัมภ์มายาวนาน ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองไทยก่อนไปทางอำนาจนิยมและประเพณีนิยม ซึ่งลักษณะพฤติกรรมและวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยเช่นนี้ มีเนื้อหาสาระแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในโลกตะวันตก (Promgird, P. 2014 : 65-66)

ความเข้าใจโดยทั่วไปในเมืองไทยเกี่ยวกับการเมืองก็คือ การเมืองคือการแย่งชิงตำแหน่งสาธารณะ ด้านการบริหารต่างๆ (ด้วยการเลือกตั้งหรือคหมอกคมาบ) ความเข้าใจเช่นนี้เป็นผลให้คนทั่วไปรู้สึกว่าการเมืองไม่เกี่ยวข้องกับตน มากไปกว่าความสามารถที่จะเก่งว่าอำนาจทางการเมืองจะเป็นของใคร และเมื่อเป็นเช่นนั้นนโยบายสาธารณะจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ตนจะเอาตัวรอดหรือจะหาประโยชน์ทางธุรกิจจากความเปลี่ยนแปลงหรือไม่เปลี่ยนแปลงนั้นได้อย่างไร (Aoisiwong, N. 2011: 49)

ประเภทวัฒนธรรมทางการเมือง

วิชาการพัฒนาการเมืองเป็นการศึกษากระบวนการสร้างสถาบันทางการเมือง และรูปแบบต่างๆ ของสถาบันทางการเมืองโดยเชื่อว่าเป็นส่วนสำคัญในการสร้างการกลมเกลียว (socialization) สมาชิกในสังคมการเมืองให้มีพฤติกรรมที่เป็นไปในทางที่สังคมการเมืองต้องการ หรือก็คือสร้างให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองขึ้นมา (Mehran Kamrava, 1996 : 55) ทฤษฎีที่สำคัญเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองคือทฤษฎีการเมืองของแกเบรียล อัลมอนด์ (Gabriel Abraham Almond) ที่มองว่าการเมืองโดยรวมนั้น สามารถจะพัฒนาได้ หากสมาชิกในสังคมมี “สำนึกพลเมือง (civic virtue)” หรือ “วัฒนธรรมพลเมือง (civic

culture)” ในการเข้าร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขัน (the participant political culture) แต่หากสมาชิกในสังคมการเมืองที่ไม่สนใจการเมือง (the parochial political culture) หรือรับรู้แต่ไม่เข้าร่วมทางการเมือง (the subject political culture) การเมืองนั้นก็จะต้องพัฒนา โดยใช้ปัจจัยเกี่ยวกับความสำนึกทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งอัลมอนด์และเวอร์บา (Gabriel A. Almond & Sidney Verba, 1965 : 23-25) นิยามวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นตัวชี้วัดไว้ดังนี้

1) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ (Parochial political culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองในระบบดั้งเดิม ประชาชนในสังคมไม่มีความรู้ ไม่มีบทบาททางการเมือง ไม่มีความคิดเห็น และไม่มีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่ได้กำหนดบทบาททางการเมืองให้กับใคร ไม่มีรัฐธรรมนูญ และไม่มีข้อเรียกร้องทางการเมืองระหว่างประชาชนกับระบบการเมือง ประชาชนไม่ได้สนใจต่อระบบการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ปรากฏในสังคมที่ปฏิบัติตามจารีตประเพณีดั้งเดิมซึ่งปกครองกันแบบง่าย ๆ เช่น ชนเผ่าเงาะป่าซาไก และชนเผ่าเผด็องเหลียงในประเทศไทยหรือประชาชนในสังคมชนบทที่ห่างไกลความเจริญ เป็นต้นแต่ในปัจจุบันจะปรากฏกลุ่มวัฒนธรรมแบบคับแคบในยุคสมัยใหม่ก็มี

2) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subject political culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจต่อระบบการเมืองโดยทั่ว ๆ ไปในระดับหนึ่ง ประชาชนในสังคมไม่มีความรู้สึกที่ตนเองมีความหมายหรืออิทธิพลต่อระบบการเมือง ประชาชนได้ยอมรับอำนาจรัฐ เชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐ แต่ไม่กล้าแสดงออก ไม่กล้าเรียกร้องทางการเมือง ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยถือว่าการเมืองเป็นเรื่องของผู้มีอำนาจหรือผู้มีบารมี ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าจะพบได้ในกลุ่มคนชั้นกลางในประเทศกำลังพัฒนา ความเชื่อที่ฝังรากลึกมาตั้งแต่อดีตอันเป็นอิทธิพลของสังคมเกษตรกรรมซึ่งมองว่ารัฐมีอำนาจเป็นผู้ปกครองเท่านั้น ประชาชนทั่วไปควรมีหน้าที่เพียงเชื่อฟัง และปฏิบัติตามกฎหมายเท่านั้น วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้จะพบเห็นได้ในสังคมทางการเมืองของประเทศไทยโดยเฉพาะประชาชนนิยมไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แต่ไม่ได้ติดตามตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐรวมทั้งไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

3) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participant political culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองเป็นอย่างดี ตื่นตัวทางการเมืองตระหนักรู้ในทางการเมือง มีจิตสำนึกทางการเมืองสูง เห็นคุณค่า

และความสำคัญในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเห็นว่าต้องควบคุม กำกับและตรวจสอบผู้ปกครองให้ใช้อำนาจปกครองเพื่อให้ระบบการเมืองตอบสนองความต้องการของประชาชนด้วยความเป็นธรรมรวมทั้งการบังคับใช้อำนาจตามกฎหมาย วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมจะพบเห็นได้ในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบก้าวหน้าสูงและมีชนชั้นกลางกลุ่มใหญ่ที่มีจิตสำนึกทางการเมืองรวมทั้งมีความรับผิดชอบสูงซึ่งจะมีอยู่ในประเทศอุตสาหกรรมหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว

วัฒนธรรมทางการเมืองที่ปรากฏอยู่ในสังคมต่าง ๆ ตามทัศนะของ Almond และ Verba นั้นเป็นการยากที่จะชี้ให้เห็นชัดเจนไปในสังคมต่าง ๆ ประชาชนในสังคมการเมืองทั้งประเทศจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นแบบหนึ่งแบบใดโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตามในสังคมการเมืองที่ประชาชนยังคงมีความแตกต่างกันด้านฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมการเมืองซึ่งจะมีผลต่อความรู้ทางการเมืองหรือจิตสำนึกทางการเมืองต่างกัน รวมทั้งความเข้าใจทางการเมืองของแต่ละบุคคลด้วย ทั้งนี้สรุปได้ว่าในสังคมต่าง ๆ ประชาชนจะมีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสม (Mixed political culture) ได้แก่

1) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบผสมไพร่ฟ้า (Parochial – subject political culture) เป็นวัฒนธรรมแบบที่ประชาชนไม่ยอมรับอำนาจในแบบดั้งเดิม เช่น อำนาจของหัวหน้าเผ่า หรือเจ้าของที่ดินแต่ประชาชนเริ่มมีความจงรักภักดีต่อระบบการเมืองที่สลับซับซ้อนมากขึ้น หรือยอมรับอำนาจของรัฐบาลกลางแทนที่จะยอมรับอำนาจของหัวหน้าเผ่า แต่ยังไม่สนใจเรียกร้องสิทธิทางการเมือง หรือไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

2) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าผสมมีส่วนร่วม (Subject – participant political culture) ในวัฒนธรรมการเมืองแบบนี้ ประชาชนกลุ่มหนึ่งมีความสนใจที่จะเข้าร่วมทางการเมือง และมีจิตสำนึกทางการเมืองสูง แต่ประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งก็เฉื่อยชาไม่สนใจที่จะเข้าร่วมทางการเมือง โดยยังยอมรับในอำนาจรัฐแบบปราศจากเงื่อนไข วัฒนธรรมทางการเมืองซึ่งมีการผสมกันในลักษณะเช่นนี้จะทำให้การเมืองไม่มั่นคงเพราะว่าประชาชนในกลุ่มที่ต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นมีจำนวนน้อยอยู่ในสังคม วัฒนธรรมทางการเมืองแบบการมีส่วนร่วมก็จะถูกกดดันจากกลุ่มคนที่อยู่ในวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าซึ่งเป็นประชาชนกลุ่มใหญ่ในสังคม เนื่องจากวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าจะเน้นไปทางด้านอำนาจนิยมถ้าหากในระยะยาวมีการจัดตั้งองค์กรหรือกลไกทางการเมืองและสถาบันต่าง ๆ ขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญ เช่น พรรคการเมือง คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการ

ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ และกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง เป็นต้น จะทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าผูกผสมผสานกันขึ้นจะทำให้มีความโน้มเอียงไปสู่วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม การจะทำให้ระบอบประชาธิปไตยเจริญงอกงามขึ้นมีความต่อเนื่องยาวนาน วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมอาจจะมีอิทธิพลทำให้ประชาชนที่โน้มเอียงไปทางอำนาจนิยมเปลี่ยนท่าที และทัศนคติเกิดเป็นลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าผสมการมีส่วนร่วม (Kanjanasuwan, W. 2015 : 15-17)

3) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบค้ำแคบผสมมีส่วนร่วม (Parochial – Participant Culture) เป็นรูปแบบที่เกิดอยู่ในประเทศเกิดใหม่ และเป็นปัญหาในการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองเพราะว่าประชาชนในประเทศเหล่านี้ส่วนมากจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบค้ำแคบ แต่จะถูกปลุกเร้าในเรื่องผลประโยชน์ทางเชื้อชาติ ศาสนา ทำให้เกิดความสนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อคุ้มครองประโยชน์เฉพาะกลุ่มของตน การพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเองนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมือง โดยประชาชนกลุ่มหนึ่งอาจมีแนวคิดเอนเอียงไปทางอำนาจนิยม ในขณะที่ประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งอาจเอนเอียงไปทางระบอบประชาธิปไตย ลักษณะความขัดแย้งนี้ทำให้โครงสร้างทางการเมืองไม่อิงอยู่กับรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งโดยเฉพาะ แต่จะขึ้นอยู่กับการปลุกเร้าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ (Santaphan, C. 1999)

ความสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมือง

วัฒนธรรมทางการเมืองมีความนิยมอย่างแพร่หลายซึ่งแต่ละประเทศจะมีบริบทที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องด้วย วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองจึงมีความสำคัญอย่างน้อย 2 ประการ คือ (Eiampaiwan, W, 2003 : 74-75)

ประการแรก วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างเสริมความชอบธรรมทางการเมือง (Political Legitimacy) ให้กับระบบการเมือง ทั้งนี้ไม่ว่าระบบการเมืองนั้นๆจะมีลักษณะเป็นแบบเผด็จการหรือแบบประชาธิปไตยก็ตามซึ่งจะเป็นผลทำให้ระบบการเมืองนั้นๆสามารถคงอยู่ได้อย่างราบรื่น ประชาชนจะสนับสนุนและให้ความร่วมมือกับรัฐบาลโดยการเชื่อฟังคำสั่งและกฎหมายต่างๆ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า ลักษณะธรรมชาติของวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนที่เป็นอยู่ในสังคมแต่ละขณะนั้นมักจะมีลักษณะที่

สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นและเป็นอยู่ในแต่ละขณะอยู่เสมอ ดังเช่นกรณีการปฏิวัติของสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยการนำของเหมาเจ๋อตุง ในปี ค.ศ. 1949 นั้น เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์ยึดอำนาจได้แล้วก็ได้ทำการปฏิวัติวัฒนธรรม (Cultural Revolution) เพื่อปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใหม่ที่สอดคล้องกับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ให้เป็นวัฒนธรรมหลักของสังคมแทนที่วัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ทั้งนี้ก็เพื่อให้ประชาชนชาวจีนหันมาสนับสนุนและร่วมมือกับรัฐบาลคอมมิวนิสต์นั่นเอง เป็นต้น จะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองมีความสำคัญต่อการสร้างความชอบธรรมของรัฐบาลทั้งในแง่ของการรักษาระเบียบดั้งเดิมหรือการเปลี่ยนแปลงระเบียบของสังคม

ในประการที่สอง วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญในการกระตุ้นหรือริเริ่มให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเกิดขึ้น ในประเด็นนี้จะเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากความคิดตะวันตก ซึ่งส่วนมากมักปรากฏเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นนำ (Elite) ของสังคมที่เห็นว่า สภาพของระบบการเมืองที่เป็นอยู่รัฐสมัย ไม่สามารถแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ จึงต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเกิดขึ้น ดังจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

จะเห็นได้ว่าการที่กลุ่มชนชั้นนำของสังคมมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใหม่ที่มีลักษณะแตกต่างไปจากประชาชนส่วนใหญ่่นั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ริเริ่มและชี้แนะให้มวลชนเข้ามาร่วมและสนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมทางการเมืองอาจเป็นตัวขัดขวางที่คัดค้านหรือต่อต้านการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นได้เช่นเดียวกัน เช่นเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งนำไปสู่การรัฐประหารโดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินซึ่งเป็นผลให้ระบบการเมืองไทยต้องกลับไปสู่ระบบการเมืองแบบเผด็จการภายใต้รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ทำให้มีนิสิตนักศึกษาและประชาชนที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใหม่ต้องหนีเข้าป่านั้นแสดงให้เห็นว่า การรัฐประหารโดยเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ที่เกิดขึ้นได้รับการต่อต้านคัดค้าน ซึ่งในที่สุดระบบการเมืองแบบเผด็จการดังกล่าวก็ถูกโค่นล้มลงภายใน 1 ปี โดยคณะปฏิวัติภายใต้การนำของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ใน 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 รวมทั้งกรณีการรัฐประหารของคณะผู้รักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คณะ ร.ส.ช.) ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 นั้นก็ได้รับการคัดค้านจากกลุ่มผู้รักประชาธิปไตยจนนำไปสู่การเกิดขึ้นของเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ อีกทั้ง การ

รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 นำโดยพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน ผู้บัญชาการทหารบก เป็นหัวหน้า โดยอ้างวาทกรรมทางการเมืองถึงสาเหตุของการยึดอำนาจครั้งนี้ว่า การบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลทักษิณฯ (กลุ่มพลังประชาธิปไตยหรือกลุ่มพลังใหม่) ได้ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง แบ่งฝ่าย ทำให้คนในชาติขาดความสามัคคีอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ชาติไทย และการรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 โค่นล้มระบอบทักษิณฯ ของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) (Chaowalaksakun, S. 2018 : 31-32)

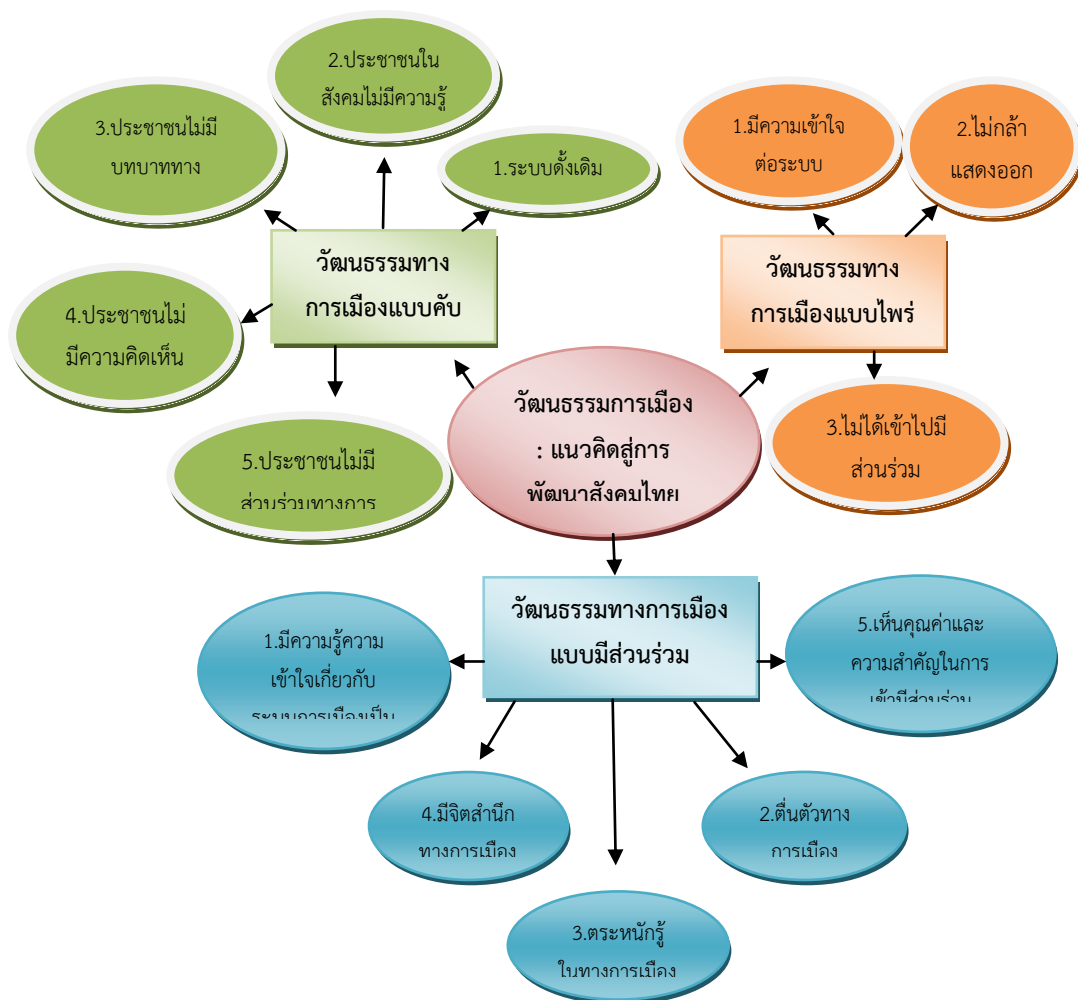
บทสรุป

วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมืองกับสังคมการเมืองในเชิงจิตวิทยา โดยวัฒนธรรมทางการเมืองใดที่สังคมการเมืองต้องการก็มักถูกปลูกฝังให้เป็นความคิด, อุดมการณ์, ความเชื่อ ฯลฯ ของสมาชิกในสังคมเมืองนั้นๆ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการเมืองการปกครองของแต่ละประเทศซึ่งอาจมีลักษณะแตกต่างกัน มีผู้นำประเทศที่เรียกต่างกัน แต่ไม่ว่าประเทศนั้นจะมีระบบการปกครองแบบใดต่างต้องการความมั่นคง เพราะเมื่อประเทศมีความมั่นคงก็ย่อมส่งผลดีในทุกด้าน ความมั่นคงนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการเมืองการปกครองที่มีเสถียรภาพ มีลักษณะของการพัฒนาเมืองอย่างค่อยเป็นค่อยไป ความมั่นคงมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจรัฐ ซึ่งแต่ละรัฐอาจมีความแตกต่างกัน จึงไม่อาจลอกเลียนแบบหรือรูปแบบของประเทศที่ต้องการได้ ดังนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นความคิด, อุดมการณ์, ความเชื่อ ฯลฯ ที่ขึ้นตรงกับกระบวนการสร้างความคิด, อุดมการณ์, ความเชื่อ ฯลฯ จากสถาบันในทางการเมืองต่างๆ ที่แปรผันต่างกันไปตามแต่ละสังคมการเมือง ทั้งนี้ในบริบทสังคมไทย ด้วยสภาพ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไทย มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ ด้วยประการดังนี้ วัฒนธรรมทางการเมืองที่ได้อธิบายในเนื้อหาของบทความจึงเป็นทางเลือกกำหนดกรอบในการศึกษาปรับปรุงแก้ไข พัฒนามาตามอุดมการณ์ประชาธิปไตยในสังคมไทยให้เป็นไปในการพัฒนาที่เน้นความสำคัญที่ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชน จะทำให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า มั่งคั่ง มั่งคั่ง ยั่งยืน สืบไป

องค์ความรู้ใหม่

สรุปผังมโนทัศน์วัฒนธรรมทางการเมือง : แนวคิดสู่การพัฒนาสังคมไทย

กรอบการอธิบายวัฒนธรรมทางการเมือง : แนวคิดสู่การพัฒนาสังคมไทย ผู้เขียนได้สรุปเป็นผังมโนทัศน์ (Concept Mapping) เพื่อจะนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมตามบริบทของสังคมไทย โดยสรุปมีอยู่ 4 ประเด็นหลัก คือ 1) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับ 2) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ 3) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม ซึ่งสามารถสรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมการเมือง ได้ดังต่อไปนี้

References

- Aoisiwong, N. (2011). Thai Political Culture. *Journal of Institute of Culture and Arts Srinakharinwirot University*, 12 (2), 49.
- Chaowalaksakun, S. (2018). Coup and Thai politics. *Journal of Business and Social Sciences Ramkhamhaeng university*. 1 (3) : 31-32.
- Eiampaiwan, W. (2003). Political culture. In *Introduction to Political Science*. Unit 11. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.
- Gabriel A. Almond & Sidney Verba. (1956). *The Civic Culture : Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Boston: Little Brown & Company.
- Gabriel A. Almond.(1956). Comparative Political System. *Journal of Politic*, 18 (3), 391-409.
- Heywood, A. (1997). *Politics*. London: Macmillan.
- Kanjanasuwan, W. (2015). *Report on mechanisms to promote democratic political culture in Thai society*. n.p: n.p.
- Lucian W. Pye and Sidney Verba.(1965). *Political Culture and Political Development*. Princeton: Princeton University Press.
- Mehran Kamrava. (1996). *Understanding Comparative Politics: a framework for analysis*. London and New York : Routledge.
- Promgird, P. (2014). Political Culture and Democracy Development in North-East Rural Community Area : A Case Study of People in Khambong and Sa-ard Village, Ampure Nampong, Khon Kaen Province. *Journal of Humanities, Social Sciences*. 31 (3) : 65-66. Publishing House.
- Santaphan, C. (1999). Thai Political Culture: the true Constitution that has Never been Abolished. *Online*. Retrieved Janury 10 2019. from : <http://www.pub law.net/publaw/view.aspx?id=1014>
- Somvician, K. (1971). *Thai Political Culture and Urban Development*. Bangkok : Political Science, Phra Nakhon, Thai Wattana Panich.
- Suksamran, S. (1984). *Buddhism and Political and Cocial Change*. Bangkok : Chulalongkorn University.
- Thamrongthanyawong, S. (2006). *Thai Politics*. Bangkok: Sema Tham
- William T. Bluhm. (1974). *Ideologies and Attitude Modern Political Culture*. New Jersey : Prentice Hall.